

עין לבורה צופיה

מניה את השופרת בבהלה. ביקשתי שטוחה לפני כל המטלפנים אלי: אנא, השאירו מסר. זה יכול להיות משהו פשוט ותמציתי. למשל (אלה הן רק שיחות היפותטיות): „שלום, מדבר מנחם בגין. מאמרך האחרון על הישג ממשלת-הליכוד היה מוצלח ביותר. כל טוב.“ או: „זה עמיתי מרידורו מקריית-ארבע. יימח שימך וזיכרך, סוכן אשף מלוכלך. שתמות!“ או סתם: „כאן חיים ינקלביץ. אינך מכיר אותי. אצללל שוב.“ אם לא למעני, אז למען רובי. הוא נעלב בנקל.

זיכרונות של פרייאר

נהגמנתי אסף אותי. „אתה מכיר אותי?“, שאל „אני מכיר אותך!“ והוא סיפר לי על כמה הזדמנויות, בשלושים השנים האחרונות, שבהן נתקלנו איש ברעהו. האיש שהיה כבן 57, צבר ילדי-ירושלים, ספרדי בעל רקע מסורתי. הוא סיפר לי סיפור. כשהיה חבר בתנועה, בסוף שנות ה-30, שאל המדריך באחד הימים מי מוכן להתנדב לחודשים לקטיף ברמת הכובש, כימעט כל הנוכחים התנדבו. בקיבוץ שיכנו את בעל-שיחתי וחברו באוהל יחד עם נערה שעלתה זה עתה מפולין. זאת היתה חווייה חדשה מאוד לנערים מירושלים, שגדלו בהווי דתי. החודשים התארכו לארבעה חודשים. „זה היה הזמן כהי מאושר בחיים שלי“, הודה הנחג, בנוסטליגיה. לא מכבר סיפר על חווייה זו לנכדיו. הוא הראה להם בגאווה תצלומים ישנים מאותה תקופה. „שילמו לי?“ שאלו הנכדים בסקרנות. „שילמו?“ תמה הסב, „מה זאת אומרת, שילמו? הרי התנדבנו! לא לקחנו גרוש!“ „פרייאר!“ פסקו הנכדים בבזו.

לשרת ברמאללה!

השבוע ביליתי כמה שעות עגומות בניחוח התקריות בשטחים המוחזקים, שבהן פתחו חיילינו באש על נערות ונערים, שהשתתפו בהפגנות. ניתחתי סירטי-טלוויזיה, תמונה אחרי תמונה. גביתי עדויות. בדקתי גירסות. זה היה מדכא מאוד. ראיתי בסרט את שתי הנערות הפצועות, השרועות על הארץ, שמעתי קול של חייל אלמוני (שלא נראה על המרקע) צועק לעבר חייל שני (שגם הוא לא נראה בתמונה): „לא לירות!“

נזכרתי בגדי אלגוי, המסרב לשרת בשטחים המוחזקים, וההולך למעצר נוסף. אחרי שכבר בילה יותר ממאה ימים בכלא הצבאי, כל הכבוד לצעיר זה, המוכן לסבול למען עקרונותיו. הלוחאי וירבו בעלי-עקרונות בישראל. אך יותר מאשר אי-פעם, אני משוכנע עתה כי דרך זו היא מטוענת לגמרי. הציוני המוסרי צריך לי הוביל דווקא אל השירות בשטחים! אותו חייל אלמוני, שצעק את צעקתו ברמאללה — אולי הציל חיי נערה, אם כך, הוא יכול היה לעשות זאת מפני שהיה שם.

ברור עתה כי שני מפקדים וזוטרים ואחרים מפרים את ההנחיות הכתובות לגבי פתיחה באש, ושיש ביניהם המסיתים היילים להתנהגות ברוטאלית. אוכלוסייה של יותר ממיליון נפש מופקרת, חסרת-יישע, למצביה-רוח של חיילי-הכבוש.

מה יכול לעצור התעללויות? רק נוכחותם של אנשי-מוסר. אני יודע מניסיוני שאי-מוסר אחד, המרים את קולו באומץ-לב ברגע המכריע, בין חיים ומוות, יכול להטות את הכף. הרבה אנשים מסוגלים לעשות מעשים שלא ייעשו, בשיכון של רגע, כשהם מחזיקים בידיהם נשק טעון, אין הם בהכרח אנשים רעים. הם נסחפים אחרי משהו, אחרי רוח מסוימת. איש-עקרונות, הנמצא באותו רגע לצידם, יכול לעצור בעדם, למנוע מהם עשיית מעשים שהם עצמם היו מתחרטים עליהם כעבור שעה. וחשוב לא פחות: אם כל מפקד בשטחים המוחזקים יידע כי מצויים ביחידתו אנשי-מצפון, העשויים לדווח על כל חריגה לשילטונות, להבריכנסת או לאמצעי-התיקשות — תהיה בכך ערובה רבה למניעת התעללויות. לכן: אל לצעיר כמו גדי אלגוי לסרב לשרת בשטחים הכבושים. להיפך: ישנן בנא לשירות כזה. ישתדל-נא כל אנשי-המצפון ובעלי-הכח, בכל היחידות, להימצא בכל מקום בשטחים אלה.

נכון, זה קשה. קשה להיות עד למעשים מבישים. קשה להשתתף ליחידה שבה קורה דבר כזה. קשה להיתקל על כל צעד ושעל בשינאת האוכלוסייה הכבושה. קשה — בוודאי, אך מי שיש לו עקרונות נחושים, כפי שיש לגדי אלגוי ולחבריו, יעמוד במבחן זה.

סעדיה מרציאנו — אך דרכי-החיים של שניהם פתחו בהם תכונות שונות מאוד. יתכן כי הסיבה לאופי השונה של בני-הקיבוצים עמוקה יותר. מובן שבחברה הקיבוצית יש התחרות כמו בכל חברה אנושית. ידידי, בני-הקיבוצים, סיפרו לי הרבה על ההתחרות הסמוייה בחברת-הילדים של הקיבוץ, היכולה לגרום לפצעים עמוקים בנפשו של מי שאינו מסוגל לעמוד בה. אך בסך הכל, התקופות הטבעיות של האדם מתועלת בחברה הקיבוצית באפיקים פחות גסים, פחות פרוצים. יש מידה רבה של העדנה, של סובלמציטה. ישנה הסכמה כללית על מה שנאה ומה שאינו נאה לעשות. יש נכונות הרבה יותר גדולה להקריב ולהתמסר, חינוך יסודי טוב יותר, כושר רב יותר. כל זה מתבטא בשירות הצבאי.

אם כן, ואם זה יוצר אנשים נעימים יותר, הרי יש בכך אישור לאידיאלים הבסיסיים של הקיבוץ, הגם שלא עמדו במבחן הזמן במלואם ובכל השטחים. קשה לי לתאר לעצמי הישג חשוב יותר.

אנא, דבר אל רובי!

זהו הזמן להציג ברמישפחה נוסף, קוראים לו רובי. רובי הוא בעצם היא. מזכירה, מזכירה אוטומטית. אחרי שהותקנה בביתנו, התחלנו לקרוא לה „רובוט“. במשך הזמן קוצר השם והפך, על דרך החיבה, ל„רובי“. רובי ראוי לכל החיבה, כי הוא מכשיר שימושי יותר

מכל המיפצות שבסרט האימפריה תוקפת שוב. הוא חוסך הרבה עבודה, מודיע מי טילפן בהיעדרי ומה מבוקשו, ולפעמים משמיע גם דיברי ידידות וחבה. יש רק צרה אחת: שלושה מתוך ארבעה מטלפנים, המפעילים את רובי אוטומטית, אינם פוצים את פיהם. אין הם מוסרים לו דבר, אין הם טורחים אף להודות. האין זה מוזר? אדם המטלפן לזולתו בוודאי רוצה להודיע משהו, לשאול משהו, לבקש משהו, להציע משהו, או לפחות למסור ד"ש. מדוע לא ישתמש בשירותיו הטורבים של רובי הנאמן?

ביקשתי פיתרון לתעלומה. שאלתי, לא הישגתי אלא תשובות ברוח „אני מסוגל לדבר עם מכונה“, או „זה לא לכבודי לשוחח עם אוטומט“.

מכיוון שאין אלה תשובות רציונליות, ביקשתי הסבר עמוק יותר. נדמה לי שזהו: האדם הישראלי, תוצר החינוך של מערכת-החינוך שלנו, אינו מסוגל לרכו במהרה את מחשבותיו במישפטים אחדים, פשוטים וקולעים. זה נקרא „כושר הבעה“.

היתה לי שכנה נהדרת, אנגליה בת 80 שחיתה לבדה. כשהיתה מטלפנת, היתה פותחת במישפט מעין זה: „בוקר טוב. מדברת אתל היימן. הייתי מבקשת להזמין בלון גאז. כתובתי היא...“

בעברית-צברית מתנהלת אותה השיחה כך: „הלו!“ „היפראגא, שלום.“ „זה היפראגא?“ „כן.“ „אז ככה. יש לי בעיה...“ „מה העניין?“ „תראי, נגמר אצלי הגאז.“ „מה השם?“ „זה גורא דחוף לי, אז אני רוצה שתבואו תיכף!“ „כן, אבל מה השם?“ „שמי יערי, יהודה יערי. העניין הוא...“ וכן הלאה.

אי-אפשר לשוחח כך עם רובי. המטלפן מרים את השופרת ומחייג. כאשר רובי עונה ומודיע שהוא מוכן לקלוט מסר קצר, נעתקות המילים מפי המטלפן, הוא לא התכוון. אין לו מושג איך לפתוח בשיחה. הוא לא הונך בבית או בבית-הספר לרכו את מחשבותיו בקיצור. הוא

ביום השישי האחרון קראתי בבוקר את הארץ. העמוד הראשון הכיל 15 ידיעות, מילבד תזוית מוגיה-אוור, שתיים מהן דיברו על המתחיות בין מדינות-ערב, אחת על המשבר בפולין, שתיים על הכנס הערבי המתוכנן בנצרת, אחת על הארכת המנדט של כוח-האוו"ם בגולן, שתיים על מאבקו של יצחק רבין, אחת על יחסי מוסקבה-ירושלנגטון, אחת על היריות ברמאללה, אחת על פרשת אבו-חצירא. ארבע הידיעות הנתורות במעמד הראשי דיברו על ענייני כורסה: עצבנות בקרב משקיעים בעיקבות הצהרות שרון על צעדים כלכליים; 104 ניירות-ערך עלו ב-5 עד 10 אחוזים; האחים רובינשטיין וקבוצת אקירוב רכשו השליטה ברסקו; רוטשילד, בנק הפועלים ודיסקונט מתי ארגנים לרכישת מניות הדי גרמנים בחברה לישראל. נזכרתי באבא שלי.

אבי

אבי היה איש-הבורסה. בגיל צעיר עבד בבנק. תפי קידו היה לייצג את מעסי קיו בבורסה, באחת הערים הגדולות בגרמניה. לאחר מכן חזר לעירית מולדתי, אף היא בגרמניה, והקים שם בנק פרטי קטן, שעסק גם הוא בעסקי-הבורסה. באינפלציה הגדולה של 1923, כאשר כיכר-הלם עלה כמה מיליארדים מארקים, התעשר מאוד. לאחר מכן עסק כמומחה כלכלי בטיפול בחברות כושלות.

כשהחליט לעלות ארצה, מייד עם עליית אדולף היטלר לשלטון, לא רצה לשנות סבך את מקום-גורו. הוא רצה ציוני מילדותו. הוא סבר כי הציגונות אינה רק בעייה של החברה. הוא האמין בכל נימל נפשו כי בארץ קמה חברה חדשה, שבה יעסקו הכל בייצור. הוא מאס בבורסה, בניירות-ערך, במיסחר, בתינוך. הוא ראה בהם עיסוקים טפיליים.

הוא הביא עימו ארצה אלף לירות שטרלינג — הון גדול בימים ההם. היה מנוי וגמור עימו להשקיעו בייצור. לא עלה על דעתו לקנות מיגרש ולבנות בית ברחוב דינגוף (זה עלה אז כאלף לא"י). הוא רצה להתיישב ולהיות לאיכר. תחילה התכוון לרכוש משק בוואדי-חוארית (בסביבות כפר-יתקין, כמדומני), אך העניין התממה, והוא ייתר על כך בחוסר-סבלנות. תחת זאת פתח מיפעל יצרני בתל-אביב. זה לא הצליח, והוא ניסה את מזלו במיפעל יצרני שני. כך, במהירות-שיא של שנה-שנתיים, הפסיד את כל כספו. תמימותם של ה„ייקים“, שהיו רגילים למוסר כלכלי אחר, הפכה אותם טרף קל לכל מי שהיה מוכן לצלם ולרמותם.

לאחר מכן, עד סוף ימיו, עבד אבי עבודה גופנית קשה. בארץ לא נגע מעולם במנייה. הוא היה מאושר. מה היה אבי אומר, אילו ראה את המתרחש עתה בארץ? אילו קרא את אותו עמוד בהארץ (או בכל עיתון אחר). המלמד כי אזרחי-ישראל מכורים עתה לבורסה, כמו אבות-אבותיהם בערי אירופה?

הציגונות רצתה לגאול את היהודים מעיסוקם בעסקי-אוויר, בספסרות, בבורסה, בהלוואת-כספים, במיסחר. היא טענה כי עיסוקים אלה נכפו על היהודים על-ידי הגויים, שלא הניחו להם לעסוק בעבודה יוצרת. הם החליטו להפוך את „הפיראמדה הפוכה“.

עברו שני דורות, והנה מסתבר כי מדינת-היהודים לובשת במהירות את האדרת הישנה. היא מתחילה להירמות מיום ליום יותר לקאריקטורה אנטישמית. ואולי צדק מי שאמר כי „מהפכות אינן משנות את אופי העמים. אחרי שישים שנות השלטון הסובייטי נשארו הרוסים כפי שהיו: עם של רודנות ומישטרה חשאית, חוסר-יעילות ונחשלות. והיהודים נשארו יהודים. הציגונות היתה כגל שכיסה את הסלע לשעה קלה, והנה, בהיסוג המים, מתגלה הסלע כפי שהיה.“

האנשים היפים

האם הקיבוצניקים הם גזע יפה יותר? קשה היה להימנע מרושם זה. למראה תוכניתו של אליהו הכהן על הדשא שצולמה ליד מעיין-הרוד, ושהוקרנה לפני כמה שבועות בטלוויזיה, נראה כאילו הצעירים הוצעירות יפים יותר, עוצינים יותר.

אם זה יכון — מניין זה בא להם? ואם זה רק נדמה לנו, מדוע זה נדמה לנו?

יתכן שזהויה תוצאה של נטאים יציגוניים. החיים בכפר בריאים יותר, התזונה טובה יותר, העבודה הגופנית משפיעה על הגוף, השמש משופת.

האם זה הכל? נדמה לי שלא. חסרה לבני-הקיבוצים אותה תוקפנות גסה, או גסות תוקפנית, המשתלשת והולכת על חיינו. ידיו שיאמרו כי זהויה תוצאה של ההתפתחות האור-גאנית של החברה הקיבוצית, אשר הלם העלייה ההמונית של שנות ה-50? אל פקד אותה. הקיבוצים אמנם קלטו עלייה, אך בממדים קטנים יותר, ועל כן נקלטה בצורה טובה יותר. בפוגשן בקיבוצניק אמיתי, אינך חושב עליו כעל „אשכנזי“ או „ספרדי“, כאשר הכרתי את ידידי רן כהן, שהוא יליד עיראק, חבר גוי-שמאל, חקלאי וסגן-אלוף של צנחנים, כלל לא עלה על דעתו לסווג אותו לכאן או לכאן. הוא בן „עדות המיזרח“ בדיוק כמו